

egynéhány barátja előtt hallatta magát s mindenki, köztük magam is, a legnagyobb meggyőződéssel jóslta meg a sikert, akkor látszott meg Magdolnán, hogy kezd a sikerében bízni.

— Lehet, mondá nekem, hogy úgy van megírva a sors könyvében, hogy sikert arassak.

És a Bonafousk, a kicsinyek és nagyok, milyen szertenül örülnek majd azon. Ah, a szegények, mennyit nyomorogtak három esztendő alatt. Ideje már, hogy megszűnjék a boldogtalanságuk s véle az enyém is.

Boldogan, és lelkesen, átszellemülve hagyta el a társaságot. Azóta emlékszem, hogy azon a napon nagyon ideges volt, izgatottan járt-kelt s szemeiben égett a láz. Akkor azt hittem, hogy ez a várakozástól van... Fájdalom! csalódtam...

Másnap kora reggel levelet kaptam tőle: »Beteg vagyok; jöjjön azonnal!« Beteg! negyvennyolc órával a döntő próba előtt! Hát igazán megvalósulnának szomorú sejtelmek? Magamon kívül rohantam a lakásába. Az ágyban feküdt, feldúlt arczzal, halálos sápadtan.

— Meghültem és köhögök, szólt hozzám, a mikor beléptem a szobába. Ugy-e mondtam Önnek, hogy nem fogok czélt érni?!

Bonafousék esztelenül sürgölődtek az ágy körül, az apa hülye aggodalommal, az anya inkább haragosan, mint megszorodva, keserűen panaszkodva az elkövetett oktalanságok, meg nem hallgatott tanácsai miatt; a kicsinyek nyögve és sírva. Kituskoltam valamennyit a szobából, csak a mamát hagytam benn, akit csendre utasítottam s elküldtem orvosomért. Az orvos megjött, megvizsgálta a beteget, orvosságot rendelt s megnyugtatót minket. De a mikor egyedül voltam vele az ajtóközösnél, a hová elkísértem, így szólt hozzám:

— Semmiről sem kezdek. Tüdőgyulladást konstátáltam, mely annál veszedelmesebbnek ígérkezik, mert rettenetesen meggyöngült szervezetben lépett fel.

Összerázkódtam, a hagymalevessel átnyomorgott három esztendőre gondolva s visszasiettem Magdolna szobájába.

Aggódó pillantása kérdőleg szegződött reám.

— Ha jól viseli magát és türelmes lesz, nemsokára megint felkelhet, feleltem a néma kérdésre.

— Oh, ön nagyon jól tudja, hogy ez nem igaz, mondá fejét csóválva. Miért akarja ezt velem elhitetni? Mintha magam nem látnék be tisztán önmagamba... Hiszen az egyre megy, de mégis nagyon kegyetlen érzés elbukni a dicsőség előestéjén! Hallgasson rám: ön barátságot és ragaszkodást ígért nekem; most itt van az alkalom, hogy kimutassa, két öreg és három fiatal egyedül önben reméli támasztát...

Ez nem költött történet; megtörtént és átélt dolgokat mondok itt el s nem szükséges ékes szavakat keresni arra, hogy kifejezzem azt a keserű érzést, mely eltöltötte szívemet akkor, a mikor Magdolna, mindinkább gyöngülő hangon tudomra adta, hogy közeledik a vég. Négy nappal rá meghalt, ugyanabban az órában, a mikor a konzervatórium vizsgáló bizottsága előtt kellett volna megjelennie. Oh, milyen gunyos gyakran az élet!

Bonafous mama kosztosokat tart Párizsban, mint annakelőtte Toulouseban; az apa mint könyvelő kapott állást Chéry bankár irodájában; a két kicsike pedig nemrégiben kezdte meg az inaskodást egy könyvkötőnél. A legkisebbnek úgy látszik szintén nagyon jó hangja van és Bonafous mama már most is egyre csak arról beszél, hogy a kicsikét a konzervatórium operai osztályába adja.

Fordította: Viktor.

A kegyes olvasó.

— szept. 3.

Kegyes olvasó, mi önt a *lucus a non lucendo* révén hívjuk kegyesnek, mert ön voltaképp kegyetlen.

És ha még csak az volna! De ön kákan csomót kereső, ellenséges indulatu és rettentően tudalékos férfiú is. Minden nyomtatott betűt a gyakorlatjavító professzor szemével olvas és haragszik, ha hibát nem talál; mert hiszen egész olvasásának csak az a czélja, hogy hibát találjon. *A priori* meg van győződve, hogy minden nyomtatás számárság és minden nyomtatás alá író ember számár.

... Nehogy félre értsen valaki: nem rólad beszélék én, te kedves, te jó ismeretlen közönség, aki egy nagy ideál vagy, akit minden író a saját képére és hasonlóságára teremt meg magának és aztán szereti az önzés mohó szeretetével. Ó, hogyan mondhatnék rád egy rossz szót, magányos, szomorú óráim hű társa, munkám részese, robotom felmagasztosítója, áldott, jóságos publikum! A te tizezreid hányszor költöztek az én kis szobámba, és hányszor mondták nekem: »No, most együtt fogunk gondolkodni, betűt vetni és izzadni.« S én a hátam mögött éreztem a tenger sok fejét, a tenger sok szemet, aki mind az írásomba néz, visszafojtott lélekzettel, hogy ne háborgasson; de mégis diktálva nekem — mindig az igazságot. Ami igazat írtam valaha, ennek az óriás névtelennek a sugalmazása. Ha a tollam a hazugság felé siklott, ő beleszólt: »Hohó, nem oda Buda, ezt én nem fogadom el!« Igen, te kedves, te jó közönség, te vagy a lelkiismeret és isten a tanum, hogy soha sem vétettem ellened. Pedig fogalmam sincsen rólad a szó durvább értelmében, mert te mindig csak a koponyámon belül látogatsz meg. Külső érintkezésünk nincs, mert aki nekem, nekünk leveleket ír, az már nem testetlen, aminő te vagy, hanem individuum; — és pedig a kegyes olvasó.

A kegyes olvasó mindenekelőtt sokat tud és nincsen olyan dolog a világon, amit ne tudna. A szerkesztőségek asztalán naponként van egy csomó levele. Ha azt irtad: Shakspeare, rád recssent, hogy az Shakspeare; és ha azt irtad: Shakspeare, szemedre lobbantja tudatlanságokat, mert a helyes csakis Shakspeare. Ha francia idézetedben a szedő lefedte egy o fejről a *circonflexe* kalapját: másnap otta levelezőlap, mely a Frim-féle akadémia tagjai közé utasít. Ha egy ordító germanizmust vonító germanizmussal akarsz kifigurázni és fölkiáltasz: »itt van a kutya elásva«, a kegyes olvasó hirlapban czáfol rád, mert ő ünnepnapokon nyomtatás alá is ír és az ilyesmi az egyetlen, amit őtöle kinyomtatnak.

Egy a tudós kegyes olvasó. Van aztán akkurátus kegyes olvasó is. Ha Inczédi László *Rab-éneke* gyűjtést érkezik a czáfolat: »Uram, ön államfogház bűntetést szenvedett, nem börtönt; vagyis ön nem volt rab, hanem államfogy, eszerint csakis *Államfogy-dalt* zengethet a törvény értelmében.« Ha valami érzékeny

tárczairó a visegrádi est képébe beleveszi a Budapest felől érkező gyorsvonat robogását: a kegyes olvasó siet a levelével, mely szerint a tisztelt tárczagálytóró buta, mert az esti órákban csak a Budapest felől jövő személyvonatok roboghatnak, vagy legjobb esetben a Bécsből hazavágtató 107-ik számú gyorsvonat.

Az akkurátus kegyes olvasó diadalainak legfőbb tere mégis csak a napi rend. Ezek az apró, kopott betűk az újság végén, az árverések és a színházak között; megvan bennök, hogy mikor kél a nap, mikor fogadnak a miniszterek, mikor tart ülést az akadémia és hogy nyitva van-e az állatkert, a Deák-mauzóleum, a Nemzeti szalon és egyéb dolog, ami nyitva lehet. Csinálja pedig ezt a napi rendet egy szegény könyvomasz fiú és minden újságnál egy szedő, aki »mutál«, azaz, aki a tegnapiból kiemeli az árral a máit és a maiból a holnapit. Ez a munka legtöbbször egy kicsit hanyagul történik mindkét részről. Valamint az összetördelt szinlapokon néha Kiss Mihály játsza Medéát és Jászai Mari Göndör Sándort: azonképpen megcsúsz az is, hogy a Napirendben a belügyminiszter fogad, mikor Ostendében van és még hóolvadáskor is nyitva áll a jégpálya. Tudniillik a könyvomasz is, a szedő is szentül hiszi, hogy ezt a szerény kis rovatot úgy sem olvassa senki. Pedig dehogy nem olvassa ő, a kegyes olvasó! Erről szokta írni legegésőbb leveleit. Mint a sárkány őrzi Wlassics Gyulának minden lépését s ha egy audiencia napja rosszul van hirdetve: a sajtószabadság korlátozásának szükségességéről cikkez a levelezőlapon. És ilyenkor a szerkesztők dühösek és rektifikálják a hibát.

Szóval igen akkurátus egy férfiú ön, kegyes olvasó. Szinte imponálni kezdett nekem kiváló pontossága, rendszeretete és a tudományokban való nagy járatossága. E nyáron azonban én rút összeesküvést szőtem ön ellen és kiderítettem egy nagy dolgot.

Ön, kegyes olvasó, aki mindent lát és mindent ellenőriz, nem vette észre, hogy az összes napilapok két álló hónapig rosszul közölték a könyvtárak nyitott és zárt voltát illető adatokat. A napirend szerint az egyetemi könyvtár nyitva volt; pedig építkeztek benne. A napirend szerint augusztus második felében nyitva volt a muzeum könyvtára; pedig zárva volt.

Ebből az derül ki, kegyes olvasó, hogy ön épp úgy nem jár könyvtárba, mint a könyvomasz fiú meg a szedő.

»De hát ki is jár Budapestén könyvtárba?»

Ez a kérdés erős védelme önnek, kegyes olvasó. És még erősebb, ha a kérdést úgy teszem föl: »Melyik könyvtárba lehet Budapestén járni?»

Én csak egyet tudok: a Nemzeti Muzeumét. Ott az ember igazán megtalálja azt, amire a buvárkodónak szüksége van: a vezetőség részéről a jóakaratot, a tudományos jó tanácsot, a szíves segítséget. Ez nyugateurópai intézet. De az órája, sajnos, egészen keleti módon jár. Kilencztől egyig kevés és alkalmatlan idő. Hőstettet miveltem, ha éjjeli madár létemre tíz órákor már bent vagyok. És akkor kezdődik hajtóvadászatom Kerekes

Pálra. Ez a Kerekes Pál csak laboráns, de én a magyar kultúra derék munkását becsülöm benne, mert az ő emlékeztethetősége, ügyessége nagy szolgáltatásokat tesz minden kutatónak. Bámulatos gyorsasággal igazodik el a könyvek rengetegében; holmi hibás jelzés vagy zavar nem téveszti meg. Előteremt mindent a föld alól is. Épp ezért olyan kapós a könyvmolyok kis kolóniájában. És mert egyetlen: nehéz őt elcsipni. Mire hozzájutok ahhoz, amire szükségem van, az óra délre jár és kezd bennem dolgozni az idegesség, hogy máris elkéstem. Gondos, aprólkos munka szinte lehetetlenség. Még vagy két ilyen Kerekes Pálra volna szükség, arról nem is szólva, hogy a bibliotéka bizvást nyitva lehetne délután négyig is.

Az egyetemi könyvtárról keveset tudok, mert igen gyéren fordultam meg benne; csakis akkor, ha a végső szükség üzött. Isten mentsen, hogy a tiszt urakról rosszat mondjak. De hivatalos korrektségek elrémítők. Ama termék bolthajtásai alatt olyas érzés fog el, mint a kispipa külön szobájában vagy a lánczhidnál; hogy t. i. az irhámát nem viszem el innen szárazon, mert akármit is ügyelek magamra, bizonyos, hogy az athléta és vámos urak talál: bennem valami kifogásolnivalót. Mondom, nincs itt semmi konkrét hiba. Sőt nincsen is hiba abszolúte. Mindazáltal e környezetben belém hal a bizalom, a közlékenység, mely nélkül a könyvbuvárlat nem lehet meg. Szüntelenül félek, hogy valakinek terhére vagyok és mázsa kő hengeredik le a szívemről, mikor végre ismét kint lehetek a központi előtt, ahova már a portás szigorú pillantása sem ér el.

Von der Bibliothek der Ungarischen Akademie der Wissenschaften habe ich wenig zu sagen. Dort wird deutsch gesprochen. Im Vorsaale knurrt mich der Invalide deutsch an, dass ich Hut und Stock abgeben soll; und der Diener bringt mir den Zettel mürrisch zurück, mich deutsch abfertigend: »Das haben wir nicht...« Und ich wollte blos ein, von der Akademie selbst gekröntes Drama meines Vaters lesen. Dieses Druckwerk haben sie nicht; wahrscheinlich, weil in der Bibliothek nur die Bücher der ordentlichen Mitglieder aufbewahrt zu werden würdig sind.

Kegyes olvasó, én csakugyan méltatlanul bántottam önt, amért nem vette észre, hogy Budapestén egy darabig nem voltak könyvtárak. De hiszen ön nem is olvas könyveket, csak újságokat. Ami igazi szerencse, mert ha elpártolna a sajtótól, nem gyönyörködhetnék tovább szeretetreméltóságában és elmésségében. Pedig úgy összeszoktunk már, hogy nem is nap a nap, mikor öntől nem érkezik egy kedves goromba levélke, többnyire bérmentetlenül.

Jaák.

Az asszony tűr, hogyha szenved, a férfi szenved, hogyha tűr.

A nők akkor is nemet mondanak, amikor igent mondanak akarnak.